

Книгознавчі читання до 120-річчя від дня народження С. І. Маслова

28 листопада 2000 р. виповнилось 120 років від дня народження Сергія Івановича Маслова, видатного книгознавця, літературознавця, відомого вченого в галузі української палеографії, друкарства, історії давньої літератури та мови, доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР. Як учений і педагог він виховав не одне покоління знавців давніх рукописів та стародруків.

Окрім багаторічної і плідної роботи в Київському університеті та Педагогічному інституті, Українському науковому інституті книгознавства (УНІК), Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, багато уваги й зусиль присвятив Сергій Іванович праці на бібліотечній і бібліографічній ниві, зокрема в нашій установі, Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, яка тоді називалася Всенародна бібліотека України (ВБУ). Книгознавчі читання відбулися у відділі, що, по суті, створив С. І. Маслов, котрим він керував з травня 1926 по листопад 1937 р. З осені 1929 р. підрозділ розташований саме в цих приміщеннях на першому поверсі бібліотечної будівлі по вул. Володимирській, 62; обладнаний ще з тих часів старовинними книжковими шафами, де зберігаються найцінніші колекції стародруків та рідкісних видань, також сформованих у 20-х роках С. І. Масловим та його помічником Б. І. Зданевичем. Вони не лише відбирали з сотень тисяч тогочасних надходжень старовинні друки, а й систематизували їх за певними ознаками: шрифтами, мовами, хронологією, форматом, алфавітом. Навіть без каталогів це дозволяло швидко знаходити потрібну книгу, вивчати різні примірники одного видання, надавати консультації читачам, створювати наукові, з попримірниковим описом, каталоги.

Книгознавчі читання у відділі стародруків та рідкісних видань відкрив заступник генерального директора НБУВ, к. і. н. А. Г. Бровкін, щиро привітавши гостей і, насамперед, учнів Сергія Івановича — Вікторію Петрівну Колосову, Маргариту Олександрівну Карпенко, Лідію Іванівну Колоколову, Ірину Олександрівну Лучник (племінницю Маслова) та ін. Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять учня та колеги С. І. Маслова

— Ісаєя Яковича Заславського, який теж мав узяти участь у читаннях, готувався до виступу, але невблаганна смерть забрала дослідника саме в ці дні. Багато з тих, хто планував відвідати зібрання на пошану С. І. Маслова, пішли провести в останню путь гідного продовжувача його справ, відомого вченого і педагога І. Я. Заславського.

А. Г. Бровкін нагадав присутнім, що НБУВ зберігає архів (бл. дев'яти тис. од. зб.) та бібліотеку (11 тис. книг) С. І. Маслова, які той ретельно збирав упродовж життя. Тепер вони доступні для дослідників.

Відомий літературознавець, к. філол. н. В. П. Колосова, в розвиток історико-книгознавчих досліджень С. І. Маслова проголосила доповідь «Українські мандрівні друкарні», де розкрила життєвий та творчий шлях Павла Домжив-Лютковича (Телиці). Діяльність цього друкаря вивчено недостатньо, і дослідження В. П. Колосової є дуже важливим, оскільки відкриває шлях подальшому висвітленню історії вітчизняного друкарства.

Завідділом стародруків та рідкісних видань НБУВ, к. і. н. Г. І. Ковальчук зазначила, що в архіві Сергія Івановича є чимало матеріалів наукових розвідок ученого, не надрукованих за його життя. Зокрема, вона розповіла про роботу С. І. Маслова над темою «П. П. Должиков та його бібліотека «Аптека для душі», над якою той працював із середини 20-х років і майже до кінця своїх днів. Бібліотека П. Должикова, заснована 1843 р., була першою публічною бібліотекою в Києві, тому вчений, займаючись історією книжкової справи в Україні, не міг оминати її увагою. До друку цю велику статтю (56 стор. машинопису) підготував син Сергія Івановича — проф. Юрій Маслов, пізніше дещо доопрацювала І. О. Лучник, проте робота так і лишилася в машинописі, невідома широкому колу читачів. Присутні визнали доцільною пропозицію Г. І. Ковальчук опублікувати дослідження С. І. Маслова про бібліотеку П. П. Должикова.

Цікавими спогадами про ювіляра поділилася з учасниками читань Л. І. Колоколова, доцент кафедри російської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка, колишня сту-

дентка С. І. Маслова. Її емоційний виступ про ерудицію, інтелігентність, духовність, вихованість вчителя дозволив наче відчутти його присутність у залі, уявити світлий образ і позаздрити тим, хто його добре знав і любив.

Спогади продовжила професор Київського педагогічного університету ім. М. Драгоманова М. О. Карпенко. Вона вступила до Університету ім. Т. Шевченка в 1944 р., коли споруда ще стояла у руїнах після вибуху, і заняття відбувалися в приміщенні університетської бібліотеки в три зміни. Опалення не було, і в пам'яті студентів назавжди лишилося, як С. І. Маслов просив вибачити його за те, що він читає лекції у верхньому одязі; як роздавав студентам I–II курсів для навчання книжки із власної бібліотеки, в т. ч. дуже цінні; як домовлявся в академічній бібліотеці про обслуговування студентів книжками і т. п. М. О. Карпенко запропонувала від імені учасників читань звернутися з листами-клопотаннями за підписами генерального директора НБУВ, директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка до Київміськради та керівництва Лук'янівського меморіального кладовища з проханням внести могилу С. І. Маслова до Реєстру меморіальних поховань, догляд і охорону яких здійснює держава.

Заступник директора НДІ архівної справи та документознавства, к. і. н. І. Б. Матяш виступила з доповіддю «Внесок С. І. Маслова в архівну освіту». Вона нагадала, що вчений був одним із засновників Історико-архівного інституту, багато уваги приділяв спеціалізованій фаховій підготовці архівістів, музейних та бібліотечних працівників, читав на різних курсах палеографію, історію книги та інші дисципліни, був науковим керівником цілого ряду аспірантів у різних установах, у т. ч. при Архівному управлінні (Укрцентрархів), де розробив положення про аспірантуру.

Увагу слухачів до повідомлення С. І. Маслова про Християнопольський Апостол XI ст., опубліковане в «Університетских известиях» за 1910 р., привернула зав. науково-видавничим відділом, к. і. н. Н. Г. Солонська. З огляду на непересічне значення пам'ятки, вона запропонувала перевидавати статтю С. І. Маслова, оскільки минуло 90 років від часу її публікації, і вона, безперечно, є рідкісною.

На виставці, підготовленій до ювілею, експонувалося понад 30 друкованих праць Сергія Івановича, що зберігаються у відділі стародруків, присвячених насамперед історії української книги; деякі — з його автографами. Представлені були машинописи інструкцій Маслова, а також Щоденник роботи відділу, який власноручно вів учений

з 1929 по 1933 р., — унікальний документ з історії відділу стародруків та, певною мірою, з історії Бібліотеки.

Крім історико-книгознавчих і філологічних досліджень, Сергій Іванович залишив нам дуже важливі й нині методичні матеріали щодо опрацювання стародруків. Серед них: «Визначення дублетів у ділянці стародруків», «Нарис інструкції для абеткування західноєвропейських та польських видань XVIII ст.», «Статут відділу стародруків ВБУ», «Спеціальні вимоги до приміщення та устаткування відділу стародруків БАН», «Інструкція по опису видань, що вийшли на території України в XVI–XVIII ст.».

Проте, як пересвідчують архівні джерела, частина його наукових розробок залишилась не надрукованою. Серед них чи не найважливішою була його магістерська дисертація, присвячена Кирилу Транквіліону Ставровецькому, над поглибленням і вдосконаленням якої він працював усе життя. Свого часу академік В. М. Перетц пояснював затримку з її виданням тим, що автор «немилосердно строгий та занадто критичний до самого себе в погоні за досконалістю». Завдяки копії і наполегливій діяльності Ганни Іванівни Павленко, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та видавництво «Наукова думка» в 1984 р. видали монографію С. І. Маслова (наук. ред. В. І. Кречотень), також представлену на виставці у відділі.

Дедалі більше дослідників, і це радує, цікавляться літературою про С. І. Маслова. На виставці було зібрано як давно відомі публікації — І. Корнейчика, В. Колосової, С. Петрова, В. Кречотня, — так і літературу 90-х років: дослідження Н. Королевич, Г. Ковальчук, О. Ключко та ін.

НБУВ випустила підготовлений Інститутом рукопису й Інститутом архівознавства путівник по особових архівних та рукописних фондах академіків і членів-кореспондентів НАН України, де вміщено ґрунтовний огляд архіву С. І. Маслова (Сергій Іванович був членом-кореспондентом Академії наук з 1939 р.).

1997 р. НБУВ провела Перші книгознавчі читання, присвячені С. І. Маслову та іншим українським книгознавцям. Наслідком цього заходу було відповідне видання, в якому опубліковано серію статей про Сергія Івановича, де різнобічно висвітлено особистість та творчі здобутки вченого: «Сергій Маслов — вихователь учених», «Особовий архівний фонд С. Маслова в Інституті рукопису НБУВ», «С. Маслов та архівна справа України», «Дослідження С. Маслова в галузі історії книги» та ін.

Тут же надруковано його «Слово-відповідь на ювілейному засіданні в Київському державному університеті 3(16) листопада 1940 р.», тим самим

започатковано публікації архівної спадщини Сергія Івановича. В журналі «Бібліотечний вісник» (1997, № 4, с. 34—37) вийшов уривок книгознавчої праці з архіву УНІК «Шляхи розвитку науки про книгу», що за почерком ідентифікована Н. Г. Солонською як масловська. В четвертому випуску «Наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» опубліковано останній варіант його інструкції по опису українських стародруків, адаптований для опису нашої колекції. НБУВ планує продовжити публікацію

архівної спадщини вченого. Як переконує практика, це не просто данина подвижнику, а й вкрай необхідна сучасним дослідникам інформація, що в переважній більшості не застаріла.

*Галина Ковальчук,
к. і. н., заввідділом стародруків та
рідкісних видань НБУВ,
Євгенія Рукавіцина,
к. і. н., с. н. с. того ж відділу*

Презентація видання «Літературно-науковий вісник: Показчик змісту»

Серед періодичних видань, яким належить важливе значення у розвитку української культури, є «Літературно-науковий вісник» (ЛНВ), заснований за ініціативою М. С. Грушевського 1898 р. (видавець — Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ), 1898—1906 рр. виходив у Львові, з 1907 по 1914 р. — в Києві і Львові, з 1917 по 1919 р. — у Києві, з 1922 по 1932 р. — у Львові). В 1933 р. Д. Донцов започаткував журнал «Вісник: Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя», інший за спрямуванням, змістом та формою. Були спроби відродити видання (у 1948—1949 рр. побачили світ два випуски в Німеччині, а 1993 р. — один у Києві).

До складу редколегії журналу, крім М. Грушевського, входили І. Франко, О. Борковський, О. Маковей (пізніше замість останніх двох — В. Гнатюк) та ін. З 1922 р. редакційний комітет очолював Д. Донцов.

Всеукраїнський літературно-науковий журнал став об'єднавчим центром для прогресивних, патріотично налаштованих письменників, літераторів, науковців різних поколінь з обох частин України.

Протягом усього періоду виходу в світ журнал сповідував самобутність і єдність українського народу, цілісність його території, прагнення до самостійного державного утворення.

Редакція дотримувалась демократичного принципу, вміщуючи на сторінках журналу твори й статті представників різних літературних течій,

політичних позицій і наукових напрямів, прагнучи не тільки знайомити українських читачів з літературним процесом у світі і насамперед у Європі, з духовними надбаннями різних народів, а й представити широкому загалу, світовій спільноті здобутки української культури.

У ЛНВ друкувалися твори українських та іноземних поетів, прозаїків, критиків, науковців, політиків. Авторами ЛНВ були: Г. Барвінок, В. Винниченко, М. Грушевський, П. Карманський, О. Кобилянська, О. Кониський, У. Кравченко, Б. Лепкий, Ю. Липа, Д. Мордовець, М. Вороний, Б. Грінченко, І. Тобілевич, А. Кримський, В. Леонтович, Н. Ливицька-Холодна, В. Мова-Лиманський, О. Олесь, О. Ольжич, В. Самійленко, В. Стефаник, Леся Українка, С. Черкасенко, Г. Чупринка, М. Яцків та багато ін. Широко друкувалися праці В. Гнатюка, І. Франка, Д. Донцова.

Нині бібліографічною рідкістю став показчик до I—XX томів ЛНВ (1898—1902) В. Доманицького, виданий 1903 р. з передмовою І. Франка. Пізніше Марія Свенціцька підготувала показчик до часопису за 1898—1918, 1944 рр. (машинописний примірник якого зберігається у відділі рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України).

Автор представленого 7 грудня 2000 р. у НБУВ видання «Літературно-науковий вісник: Показ-

© Ковальчук Г. І., Київ, 2001
© Рукавіцина Є. В., Київ, 2001